

Az élelemhez való jog társadalmi igénye és alkotmányjogi dogmatikája

című doktori értekezés
tézisei

Dr. Téglásiné Dr. Kovács Júlia

Témavezetők:

Prof. Dr. Tanka Endre, professzor emeritus
Dr. Csink Lóránt, egyetemi docens

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Budapest

2017.

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

Világunk tele van ellentétetekkel: míg a világ egyik fele az éhínségtől szenved, addig a világ másik felén a modern, jóléti társadalmak megnövekedett élelmiszerigényét kiszolgáló élelmiszerbiztonsági kockázatok, valamint a túlsúly okozta betegségek fenyegetik az emberek életét. Egyszerre van jelen a mérhetetlen élelmiszer-pazarlás és az élelmiszerhiány. A XXI. század egyik legfajszínűsabb problémája a 794,6 millió mennyiségi éhezésben szenvedő ember mellett,¹ a jómódú országok fejlődésével párhuzamosan „fejlődő” civilizációs, élelmezéssel összefüggő betegségekben (úgy mint például a cukorbetegség, a glutén-, illetve a laktózérzékenység, további élelmiszer intoleranciák, valamint az ételallergiák miatt) szenvedő emberek számának radikális növekedése.

A kutatásom elsődleges célja feltárni azokat a társadalmi igényeket, amelyek az élelmezés kérdésének alapjogi jellegű megközelítését teszik szükségessé. Fő célkitűzésem az élelemhez való jog hazai alapjog dogmatikai rendszerezése, valamint e jog érvényesülésének és érvényesíthetőségének alapjogi szempontú vizsgálata egyrészt szubjektív alanyi jogi oldalról, valamint az állam objektív intézményvédelmi oldaláról; rendszerezni az élelemhez való jog tartalmára vonatkozó követelményeket, valamint az élelemhez való joggal kapcsolatba kerülő alapjogok és államcélok, állami önkötelezések egymáshoz való alkotmányjogi viszonyát, rendszerkapcsolatait.

---

¹ The State of Food Insecurity in the World. FAO, Rome, 2015. <http://www.fao.org/3/a4ef2d16-70a7-460a-a9ac-2a65a533269a/i4646e.pdf>

II. Az elvégzett vizsgálatok rövid leírása, a kutatás és az anyaggyűjtés módszere

A kutatás tárgya

A kutatás célját elérendő a dolgozat első részét fogalmi tisztázásokkal kezdtem, melynek során elsőként az élelem és a biztonság viszonyára, illetve annak egyes kapcsolataira – úgymint az élelmezésbiztonság (mennyiségi oldal), valamint az élelmiszerbiztonság és az élelmiszerlánc-biztonság (minőségi oldal) fogalmainak a tisztázására – kívántam rávilágítani. Ezt követően pedig a nem megfelelő élelmezéssel összefüggő kihívásokat a mennyiségi (abszolút) éhezés és a minőségi (relatív) éhezés, valamint a rosszul tápláltság különböző dimenzióit vizsgáltam meg.

A disszertáció harmadik fejezetében az élelemhez való jog történelmi előzményeinek feltárását követően, a megfelelő élelmezést emberi jogi igényként felhívó társadalmi igényeket, valamint az éhezés problémáját kezelendő éhezéseméleti paradigmákat vettem sorra. Legvégül pedig az élelemhez való jog nemzetközi jogi gyökereit igyekeztem feltárni.

A dolgozat negyedik fejezetében az élelemhez való jog alkotmányjog dogmatikai kidolgozására tettem kísérletet. Így első körben az élelemhez való jogot az alapjogok fogalmi rendszerében próbáltam meg elhelyezni, majd ezt követően az alapjog-képző kritériumoknak megfeleltetvén, azt vizsgáltam meg, hogy mennyiben lehetséges az élelemhez való jogot alapjogként meghatározni. E meghatározást és dogmatikai elhelyezést követően pedig az élelemhez való jogot megkísértem elhelyezni az alapjogok rendszerében, megvizsgáltam, hogy van-e az élelemhez való jognak kollektív vagy politikai jogi jellege és amennyiben igen, akkor ezek a jegyek mennyire hangsúlyosak a vizsgált alapjognál. A dogmatikai rendszerezés érdekében vizsgálat alá vettem, hogy kik az élelemhez való jog alanyai és címzettjei. Ezt követően pedig az élelemhez való jog alapjogi tartalmának tisztázására tettem kísérletet. Lévé, hogy az alapjogok – alkotmányjogi lényegükből fakadóan – egyrészt az egyén és az állam relációjában hivatottak meghatározni jogokat az egyén részére; másrészt aktív és passzív kötelezettségek teljesítését írják elő az állam számára, a dogmatikai elemzésemben kitérek arra is, hogy milyen állami kötelezettségek kerülnek előtérbe az élelemhez való jog érvényesülése kapcsán.

Tekintettel arra, hogy az élelmezés kérdése számos más alapjoghoz, alkotmányos értékhez és államcélhoz kapcsolódik, a dolgozat ötödik fejezetében vizsgálat alá vettem az élelemhez való jog más alapjogokkal és alkotmányos értékekkel való kapcsolatát az alapjogi generációs csoportosítás

rendszerén keresztül. A disszertáció utolsó fejezetében az élelemhez való jog mennyiségi és minőségi oldalának jogi, intézményi és anyagi garanciáit vettem sorra.

Az alkalmazott kutatási módszerek

Az élelemhez való jog alapjog-dogmatikai tisztázásához leginkább a Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Bizottság 1999-ben kiadott Általános Kommentárjára támaszkodtam, amely a nemzetközi közösség részére az élelemhez való jog tartalmának és az e jogból következő állami kötelezettségeknek a meghatározását vállalta magára.² Felhasználtam továbbá a FAO Tanácsa által elfogadott 2004-es Önkéntes Irányelvek elnevezésű dokumentumot, valamint a releváns angol nyelvű külföldi jogirodalmi munkákat. Az élelemhez való jog ilyen pontos és kiterjedt definíciója egyetlen kötelező erejű nemzetközi dokumentumban sincs jelen, illetőleg ennek tartalmát alapjog dogmatikailag sem a magyar Alkotmánybíróság, sem az Emberi Jogok Európai Bírósága nem dolgozta ki.

Kutatásomat *a dogmatikai tudományos módszernek* megfelelően, az alkotmányjog dogmatika általános elveinek és rendszerezésének megfelelően folytattam. Az élelemhez való jog alapjogi dogmatikáját (IV. fejezet), alkotmányjogi rendszerkapcsolatainak (V. fejezet) valamint garanciáinak (VI. fejezet) alátámasztását igyekeztem a hazai jogintézményeken és példákön, az alkotmánybírósági esetjogon, ombudsmani jelentéseken és rendes bírósági döntéseken keresztül is vizsgálni. Az alkotmányjogi, alapjogi dogmatikai rendszerezés során megkíséreltem meghatározni az élelemhez való jog alapjogi jellegű besorolását és elhelyezését az alapjogi rendszerben, mely rendszerezésen belül törekedtem meghatározni az élelemhez való jog alanyi oldalát, valamint az objektív intézményvédelmi oldalát, az élelemhez való jog tartalmát, valamint annak garanciáit. Az alkotmányjog dogmatikai elemzését megelőzően azonban szükségesnek láttam az alapvető fogalmi tisztázásokat (II. fejezet) elvégezni, melynek során az élelem és biztonság viszonyát, az éhezés különböző dimenzióit és az élelemmel kapcsolatos fogalmakat vettem dogmatikai/nyelvtani vizsgálat alá.

---

² A 12. számú kommentár fordítása megjelent T. Kovács Júlia: *Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya – 12. számú általános kommentár. A megfelelő élelemhez való jog.* Acta humana: emberi jogi közlemények, 2014. (2. évf. (új folyam)) 4. sz. 55-64. p.

A tudományos kutatás *nem dogmatikai módszerei* közé tartozik a történeti, szociológiai és összehasonlító módszer,³ amelyre tekintettel elkerülhetetlennek találtam bemutatni az élelmezés kérdésének különböző paradigmáit (III. fejezet), valamint az élelmezésbiztonság és az élelmiszerbiztonság történelmi előzményeinek fejlődését (III. és VI. fejezet), illetőleg az élelemhez való jog kialakulásának nemzetközi jogi fejlődését ismertetni (III. fejezet). Az élelemhez való jog rendszerelméleti kérdései kapcsán pedig vizsgálat alá vettem az élelmezés társadalmi, szociológiai és politikai okokat is (III. fejezet). A jogösszehasonlítás módszerének alkalmazására elsőként a globális és regionális nemzetközi szerződéseket, valamint az ezekhez kapcsolódó gyakorlatot, különösen az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának, az Emberi Jogok Európai Bíróságának és Bizottságának, valamint az egyes nemzeti alapjogvédő intézményeknek (alkotmánybíróságok és ombudsmanok) a joggyakorlatát illetve jogértelmezését vettem össze, illetőleg megvizsgáltam az összes élelemhez való jogot kifejezetten, *expressis verbis* tartalmazó alkotmány rendelkezéseit is.

---

³ Jakab András – Menyhárd Attila: A magyar jogtudomány helyzete és kilátásai. In. Jakab András – Menyhárd Attila (szerk.): A jog tudománya – Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2015. 41. p.

III. A doktori értekezés új tudományos eredményeinek összefoglalása

A) Államképző tényező az élelmezés- és élelmiszerbiztonság megteremtésének társadalmi igénye.

Az élelem megszerzése, illetve megtermelése már ósidóktól kezdve az emberi élet fenntartását jelentő alapfeladat. Az állam létrejöttének több más államképző indok mellett a külső- és belső biztonság megteremtésének követelménye volt, amely többek között magába foglalja az élelmezés- és élelmiszerbiztonság megteremtésének az igényét is (II és III. fejezet). Ezeknek az igényeknek megfelelően már az ókorban megjelentek a különböző élelmezésbiztonságot szavatoló intézmények, úgymint a közraktárak, illetve az élelmiszerbiztonságot szavatoló szabályrendszerek (III. és VI. fejezet).

B) Az élelmezés alapjogi jellegű megjelenésének igényét számos társadalmi, gazdasági és környezeti tényező hívta életre.

Az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatai és az ezekhez kapcsolódó társadalmi igények életre hívták az élelemhez való jog emberi jogi megközelítésének a szükségességét, egymást generálják az élelemhez való jogot életre hívó tényezők (III. fejezet).

Az élelemhez való jog mennyiségi oldalát, *az élelmezésbiztonságot fenyegető kihívások* kapcsán a legfőbb társadalmi tényezők között a népességrobbanás, a táplálkozási tabuk, a nők szociális helyzete, valamint az egészségügyi problémák kerültek megemlítésre. A gazdasági-politikai tényezők között a neoliberais gazdaságpolitika, az adósságspirálok, a korrupció, és a mezőgazdasági inputok, a beszerzéshez szükséges eszközök hiánya lelhetőek fel; míg a környezeti tényezők közül a klímaváltozás problémája, a kiszámíthatatlan aszályok és árvizek, a biodiverzitás csökkenése, a termőterületek sorvadása indukálja tovább az élelmezés bizonytalanságát világszinten.

Az élelem minőségi oldalának felértékelődését a környezeti kihívások közül a fokozódó környezet-szennyeződés, a növényvédő szerek hatására megváltozott mikroorganizmusok, génmódosított szervezetek környezetbe kerülése, valamint a klímaváltozás hívták életre. Az élelem minőségét befolyásoló gazdasági tényezők közül a nagyipari élelmiszeripari és mezőgazdasági technológiák, a globalizált élelmiszer-kereskedelem, a tömeges és uniformizált élelmiszer-előállítás, míg társadalmi

oldalról az urbanizálódott fogyasztói társadalom, a nagy nemzetközi személyforgalom, csökkent ellenálló képességű fogyasztók indukálják az élelmiszerbiztonság felértékelődését. Ezek a tényezők mind hatással vannak az élelem minőségére, amelyek egymást is egyre csak generálják, kumulálják a megfelelő minőségű élelem kárára.

C) Az élelemhez való jog alapjogi jellegét tekintve a következő megállapításokra jutottam.

a) A megfelelő mennyiségű és minőségű élelemhez való jognak két oldala van, amelyek nem választhatóak el egymástól.

A megfelelő mennyiségű és minőségű élelemhez való jognak két oldala van: míg mennyiségi jelző az élelmezésbiztonság (foodsecurity) kérdéskörét öleli fel, amely arra összpontosít, hogy legyen megfelelő mennyiségű élelmiszer, az élelmiszerbiztonság (foodsafety) pedig arra, hogy ez az élelmiszer biztonságos is legyen, így az az élelemhez való jog minőségi oldalának a részét képezi. Az élelemhez való jog mennyiségi oldalának sérelme abszolút (mennyiségi) éhezést idéz elő, melynek következtében az alultápláltsággal kapcsolatos egészségügyi problémák kerülnek előtérbe; míg ezzel szemben a relatív (minőségi) értelemben vett éhezés jelensége az élelmiszer- és élelmiszerlánc-biztonsági követelmények előtérbe helyezését igényli, hiszen ennek elmaradása súlyos élelmiszer okozta megbetegedéseket, valamint elhízást tud eredményezni, amelyeknek következményei súlyos terhet rónak az állami egészségügyi ellátórendszerre, valamint a gazdaságra. Megállapítható továbbá, hogy az élelemhez való jog mennyiségi és minőségi oldala nem választható el egymástól: az élelmezésbiztonság élelmiszer-biztonság nélkül, az élelmiszer-biztonság az élelmezésbiztonság nélkül nem eredményezheti az élelemhez való jog kiteljesedését, teljes körű érvényesülését (II. fejezet).

b) Az élelemhez való jog alapjogi generációs besorolása nem egységes, megjelenését, illetve tartalmát tekintve mindhárom alapjogi generációs csoportba besorolható.

Az élelemhez való jog, mint emberi jog *megjelenését tekintve* magán hordozza a harmadik generációs emberi jogok jellegzetességeit: miszerint ez a jog is előbb jelent meg a nemzetközi szinten, mint a nemzeti alkotmányokban (IV. fejezet). Csoportosítván a XX.

században megjelent harmadik generációs jogokat, melyeket a sérülékeny csoportok jogaira, a technológiai kihívásokra adott válaszként megjelent jogokra, valamint a biológiai léthez szükséges jogokra osztottam fel, az élelemhez való jog e jogok harmadik csoportjába, a biológiai léthez szükséges jogok csoportjába soroltam.

Másfelől az élelemhez való jogban az emberi jogok első két generációjának több jellemzője is egyszerre jelen van. Benne foglaltatik mind az első generációs jogokat jellemző *tartózkodó állami magatartás*, ami a be nem avatkozás és a tiszteletben tartás kötelezettségét foglalja magába; mind a második generációs jogokat jellemző *tevőleges állami szerepvállalás* (a mennyiségi és minőségi oldal pozitív jogi szabályozása, az anyagi garanciák biztosítása révén).

c) Az élelemhez való jog önálló alkotmányos jog

Az Alaptörvény XX. cikk (2) bekezdésében megjelenő egészséges ételmiszerhez való hozzáférés biztosítása a testi és lelki egészséghez való jog objektív intézményvédelmi oldalaként jelenik meg, amely voltaképpen az élelemhez való jog minőségi oldalát képezi. Az egészséghez való jogon kívül azonban az élelemhez való jog érvényesülését még számos alapjoghoz lehet közvetlenül kapcsolni (V. fejezet), azonban e jog egyes részlemeinek a specialitására; fundamentalitására, univerzalitására, valamint legáldéfiníciójára tekintettel önálló alkotmányos jogként „kihasználható” a többi alapjogból (IV. fejezet).

A megfelelő minőségű (biztonságos, valamint kulturálisan megfelelő) és mennyiségű (fiziológiai szükségleteinek megfelelő) élelemhez való rendszeres hozzáférésnek a joga, illetőleg az ehhez kapcsolódó garanciarendszer (VI. fejezet) meglehetősen speciális ahhoz, hogy – annak ellenére, hogy az Alaptörvény rendszerében önállóan nevesített alapjogként nem jelenik meg, mégis – önálló alkotmányos jogként az Alaptörvény védelmét élvezze, és olyan, Alaptörvényben biztosított jognak minősítsük, amelynek sérelmére – megítélésem szerint – akár még alkotmányjogi panasz is alapítható lenne,⁴ biztosítva ezzel e jog megfelelő szintű alkotmányos védelmét.

---

⁴ Hasonlóan pl. a szerződési szabadsághoz, amelyet az Alkotmánybíróság önálló (nevesítetlen) alkotmányos jognak tekint. Lásd: 33/2015. (XII. 3.) AB határozat, Indokolás [26]

d) *Az élelemhez való jog alanyi oldalát a megfelelő élelemhez való rendszeres hozzáférés képezi, melynek lényeges tartalma az éhezéstől való mentesség.*

Az *élelem megfelelése* szempontjából mind a mennyiségi, mind a minőségi oldalra más kritériumok vonatkoznak. A táplálék megfelelő mennyisége alapvetően az adott egyén fiziológiai szükségleteitől függ, míg a megfelelés minőségi oldalához az élelem biztonságának és kulturális megfelelésének a követelménye kapcsolódik. Másfelől ezeknek a kritériumoknak azonban van egy objektív és egy szubjektív oldala is. Az objektív oldalhoz kapcsolódik az adott élelem *biztonságának*, káros anyagoktól való mentességének követelménye, míg szubjektív oldalról lényeges különbségek vannak az egyének *fiziológiai* és *kulturális* értelemben vett megfelelése tekintetében. *Élelem* alatt az élethez szükséges elemi táplálékokat, feldolgozatlan alapanyagokat kell érteni, melyek az egyén létfenntartásához szükséges ásványi anyagokat, vitaminokat és tápanyagokat tartalmazzák.

Az *élelem hozzáférhetősége* magába foglalja a gazdasági és a fizikai értelemben vett hozzáférhetőséget. Az *élelem rendszeressége* azonban már objektíve kevésbé meghatározható követelmény. Ez alatt – álláspontom szerint – alapvetően azt kell érteni, hogy az egyének lehetősége legyen a napi többszöri étkezésre.

e) *Az élelemhez való jog objektív intézményvédelmi oldalát az állam tiszteletben tartási és védelmi kötelezettségén túlmenően a teljesítés kötelezettsége is képezi, amely intézményvédelmi-triász egészén átível az élelmiszer-önrendelkezés (food sovereignty) koncepciója.*

Az élelemhez való joggal kapcsolatos *tiszteletben tartás (be nem avatkozás) kötelezettsége* alapján, egy passzív hozzáállást követel meg, amely szerint az állam a már meglévő élelmiszer-hozzáférési csatornákat nem korlátozhatja, illetve az élelmiszer-önrendelkezés koncepciója alapján nem határozhat meg olyan mezőgazdasági és élelmiszerpolitikát, amely más államok piacát dömpingáruval árasztana el.

A *védelmi kötelezettség* alapján – már aktív szerepvállalással – olyan jogi intézkedések meghozatalát követeli meg, amelyekkel az állam meghatározza az élelmiszerbiztonsági és élelmiszerbiztonsági követelményeket és azoknak az érvényesülését (különös tekintettel a sérülékeny csoportokra). Az élelmiszer-önrendelkezés érvényesülése végett, a védelmi kötelezettségbe beletartozik továbbá, hogy az államnak olyan jogi környezetet kell

kialakítania, amellyel biztosítja, hogy a joghatósága alá tartozó személyek ne sérthessék meg más államok élelmezés- és élelmiszerbiztonságát.

A *teljesítés kötelezettsége* pedig magába foglalja az állam élelemhez való hozzáférés elősegítésének és a hozzáférés biztosításának a kötelezettségét is. Az *élelemhez való hozzáférés elősegítése* alapján az élelmiszer beszerzéséhez és előállításához szükséges erőforrásokhoz való hozzáférést kell elősegítenie az államnak. Az *élelemhez való hozzáférés biztosításának* kötelezettsége alapján az államnak a rászorulókról természetbeni vagy anyagi segélyekkel kell gondoskodnia (az extraterritoriális humanitárius élelmiszersegély is ide tartozik).

IV. A doktori értekezés témakörében készült publikációk jegyzéke

1. *Megvéd-e a jog az ébenhalástól, a XXI. században - avagy létezik-e élelemhez való jog?* De iurisprudentia et iure publico, Vol. 5. No. 4. (2011) HU ISSN: 1789- 0446 (381- 423. p);
2. *Az élelemhez való jog védelme és érvényesítésének eszközei* (OKA – kutatási pályázat) In. Acta Iuvenum Caroliensia I. - 2011. évi hallgatói tehetségnap utókiadványa, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar kiadványa (Felelős kiadó: Dr. Antalóczy Péter), Patrocinium Kiadó, Budapest 2011. ISBN 978-963-9809-29-7 (56- 70. p.);
3. *Egészség és környezet az Alaptörvényben.* In. Rixer Ádám (szerk.) Közösség és Társadalom. Károli Gáspár Református Egyetem. Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely. Budapest 2012. (246- 262. p);
4. *The general rules of the Hungarian food safety system.* In. International Eco-Conference of Safe Food. Ecological Movement of Novi Sad. Novi Sad (Serbia) 2012. ISBN: 978-86-83177-46-2 (337-343. p);
5. Kovács Júlia – Boussard Éva Zója – Vincze András: *Alaptörvényünk a „zöld szemüveg” aspektusából.* („Alaptörvény után – a sarkalatos törvények előtt” c. alkotmányjogi tudományos diákköri konferencia dolgozat) In. Tanulmánykötet az Alaptörvény teremtette alkotmányjogi változásokról (Szerk. Téglási András), Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest 2012. (89-102. p.);
6. Csink Lóránt –T. Kovács Júlia: *Paradigma váltás a környezet alapjogi jellegében?* Jogelméleti Szemle 2013/4.(42-54. p);
7. Lóránt Csink – Júlia T. Kovács: *Paradigm shift in the Constitutional Character of Environment?* In. Right to Water and the Protection of Fundamental Rights in Hungary – Studia Europaea 2013 Jurisprudentia et Practica 4. (szerk. Szabó Marcel és Greszka Veronika) Pécs ÁJK Európa Központ, Pharma Press, 2013. ISBN 978-963-7038-44-0; ISSN: 2026-5049 (16-33. p);
8. *Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya – 12. számú Általános Kommentár. A megfelelő élelemhez való jog.* Acta humana: emberi jogi közlemények, 2014. 4. sz. (55-64. p.
9. Csink Lóránt – Hajas Barnabás – Kurunczi Gábor – T. Kovács Júlia: *Alkotmányjog.* Jogi Szakvizsga jegyzet. Novissima Kiadó, 2014.
10. *Refugee Crisis in the aspect of the human right to food.* In. Rixer Ádám (szerk). Migrants and Refugees in Hungary: A Legal Perspective. 161 p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, 139-148. p.

11. *A GMO-mentes Alaptörvény hatása a mezőgazdaságra – különös tekintettel a visszaszerzett EU tagállami szuverenitásra és a TTIP-re.* In. (Szalma József szerk.) A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2014. 568 p. Konferencia helye, ideje: Újvidék, Szerbia, 2014.11.15 Újvidék: Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, 2015. pp. 300-319. ISBN:978-86-88077-07-1. 300-319. p.
12. *Az államok alkotmányjogi szerepe a környezetvédelem és a környezethez való jog terén.* In: Csink Lóránt – Schanda Balázs (szerk.): Összehasonlító módszer az alkotmányjogban. Pázmány Press, Bp, 2017. 423-444. p.

Tudományos előadások:

1. „*Alaptörvény környezetvédelmi rendelkezései*”c. kerekasztal beszélgetésen való előadás tartása. Magyar Jogász Egylet – Környezetvédelmi Jogi Szakosztály. 2012. december
2. *The general rules of the Hungarian food safety system.* Előadás tartása angol nyelven. XVI International Eco-Conference 2012. Novi Sad (Szerbia) 2012. szeptember 29.
3. *Az „éhezéshez való jog” vs. élelmezésbiztonság – avagy a megfelelő mennyiségű élelemhez való jog, mint alapvető emberi jog és az élelmiszer-önrendelkezés alapkérdései.* KRE-ÁJK Élelmiszer-biztonság, egészséges élelmiszer Agrárjogi TDK; Budapest, 2013. április 15.
4. „*A környezethez való jog az Alaptörvény rendelkezéseinek fényében.*” PPKE-JÁK Doktori Szimpózium, Budapest, 2013. december 19.
5. „*A GMO alkotmányjogi aspektusai.*” Magyar Jogász Egylet Környezetvédelmi Jogi Szakosztálya. Budapest, 2013. december 12.
6. „*Az élelmiszer-önrendelkezés, mint az állami szuverenitás része?*” Magyar Tudományos Akadémia TK JTI, Budapest. 2014. március 21.
7. „*Az ökológiai gazdálkodás alkotmányjogi vonatkozásai.*” Magyar Jogász Egylet Környezetvédelmi Jogi Szakosztálya. Budapest, 2014. december 2.
8. „*A GMO-mentes Alaptörvény hatása a mezőgazdaságra.*” Vajdasági Magyar Tudományos Társaság. Novi Sad (Szerbia), 2014. november 15.
9. *Az élelemhez való jog.* “Élelmiszerforrások és a klímaváltozás - hatások, alkalmazkodás és sérülékenység” című konferencián. Nemzeti Közszerológálati Egyetem (Budapest) 2015. november 26.
10. *A biológiai sokféleség az Alaptörvényben.* Kerekasztal beszélgetés az Alaptörvény P) Cikkéről. Magyar Jogász Egylet Környezetvédelmi Jogi Szakosztálya. Budapest, 2015. december 11.
11. „*Environmental Constitutionalism in Central Europe.*” Előadás tartása angol nyelven. Constitutional Changes in Central Europe after the Crisis in 2008. Nemzeti Közszerológálati Egyetem (Budapest) 2016. június 3.